

ФІЛОСОФІЯ ТА ПОЛІТОЛОГІЯ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ КУЛЬТУРИ

ISSN [2663-0265](#) (print) ISSN [2663-0273](#) (online)

Journal home page: <https://fip.dp.ua/index.php/FIP>

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

Віталій Янович Савка

Ст. викладач кафедри міжнародної політики,
ДВНЗ «Ужгородський національний
університет»,
пл. Народна, 3, Ужгород, 88000, Україна

E-mail: savka-v@hotmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-4900-2125>

УДК 327.39(4-6ЄС)+351.862.4

Vitalii Yanovych Savka

Lecturer at the Department of International Politics,
Uzhhorod National University,
Narodna Square, 3, Uzhhorod,
88000, Ukraine

**ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ГНУЧКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ У
СФЕРІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ, ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ І ОБОРОНИ**

Received 29 May 2021; revised 10 June 2021; accepted 18 June 2021

DOI: [10.15421/352110](https://doi.org/10.15421/352110)

Анотація

У статті проаналізовано практику застосування в ЄС гнучкої інтеграції у сфері спільної зовнішньої політики та політики безпеки / європейської політики безпеки і оборони (СЗППБ/ЄСПБО). Визначено, що гнучка інтеграція у рамках Європейської політики безпеки і оборони в реальності з'явилася раніше самої політики, правда, поза інституціональними рамками ЄС. У середині 1990-х рр. найбільш перспективною для застосування майбутніх положень про просунуту співпрацю вбачалася сфера «другої опори» (СЗППБ). Виявлено, що на практиці Спільна зовнішня політика і політика безпеки була виключена зі сфери застосування просунутої співпраці в Амстердамському договорі. У рамках СЗППБ була передбачена можливість конструктивного утримання. Крім того, в цій сфері Амстердамський договір залишав відкритим значний простір для співпраці ad hoc поза договором. До набуття чинності Ніццького договору реалізація гнучкої інтеграції у сфері безпеки і оборони багато в чому здійснювалася поза правовими рамками ЄС. Такий стан речей був обумовлений, з одного боку, відсутністю необхідних положень в Амстердамському договорі, а з іншого боку, об'єктивною необхідністю і бажанням держав-членів розвивати співпрацю в цій сфері. Результатом стала участь країн Євросоюзу в різних об'єднаннях, що займаються забезпеченням безпеки і оборони і створених на базі міжурядової співпраці. В ході дослідження з'ясовано, що Ніццький договір істотно розширив можливості використання гнучкої інтеграції в правових рамках ЄС. У той же час продовжувала розвиватися і міжурядова співпраця поза інституціональними рамками ЄС. Оскільки впровадження просунутої співпраці в сферу оборони не відповідало положенням Ніццького договору, то глави чотирьох держав запропонували внести відповідні зміни в майбутню Конституцію ЄС, яка не набула чинності. Досліджено, що Лісабонський договір створив інституціональну і правову базу для функціональної єдності СЗППБ і ЄСПБО і одночасно істотно розширив можливості застосування просунутої співпраці (у вигляді постійної структурованої співпраці) в цій галузі, що стало відповіддю на реально існуючу проблему розвитку гнучких форм інтеграції у військовій сфері поза інституціональними рамками ЄС. Згідно з положеннями Лісабонського договору, в цій сфері відкриті найбільші можливості для реалізації проектів просунутої співпраці.

Ключові слова: *європейська інтеграція, гнучка інтеграція, просунута співпраця, ЄС, спільна зовнішня політика та політика безпеки, європейська політика безпеки і оборони.*

**Practice in the application of the flexible integration in the European Union
in the foreign, security and defense policy**

Abstract

The practice in the application of the flexible integration in the EU in the Common Foreign and Security Policy / European Security and Defense Policy (CFSP/ESDP) has been analyzed in the article. Flexible integration within the framework of the European security and defense policy in reality appeared earlier than the policy itself, although outside the institutional framework of the EU. In the middle of 1990s, the most promising area for applying future provisions on advanced cooperation was considered to be the “second

pillar” (CFSP). In practice, the Common Foreign and Security Policy was excluded from the scope of advanced cooperation in the Treaty of Amsterdam. Within the framework of the CFSP, the possibility of the constructive retention was provided. In addition, in this area, the Treaty of Amsterdam left open a significant space for ad hoc cooperation outside the treaty. Prior to the entry into force of the Treaty of Nice, a flexible integration in the field of security and defense was largely carried out outside the EU legal framework. This state of affairs was conditioned by, on the one hand, the lack of necessary provisions in the Treaty of Amsterdam, and on the other hand, to the objective necessity and desire of member states to develop cooperation in this area. The result was the participation of EU countries in various associations engaged in ensuring security and defense and created on the basis of the intergovernmental cooperation. The Treaty of Nice significantly expanded the possibilities of using the flexible integration within the EU legal framework. At the same time, the intergovernmental cooperation outside the EU institutional framework continued to develop. Since the introduction of the advanced cooperation in the area of defense did not comply with the provisions of the Treaty of Nice, the heads of four states proposed to make appropriate changes to the future EU Constitution, which has not entered into force. The Treaty of Lisbon created an institutional and legal framework for the functional unity of the CFSP and ESDP and at the same time significantly expanded the possibilities of applying the advanced cooperation (in the form of the permanent structured cooperation) in this area, which was a response to the real problem of developing flexible forms of integration in the military sphere outside the EU institutional framework. According to the provisions of the Treaty of Lisbon, the greatest opportunities for implementing the advanced cooperation projects are open in this area.

Key words: *European integration, flexible integration, enhanced cooperation, EU, Common Foreign and Security Policy, European Security and Defense Policy.*

Постановка проблеми.

Практика застосування гнучкої інтеграції в ЄС досить велика. Більшою чи меншою мірою вона зачіпає усі сфери діяльності Євросоюзу. У різних сферах співпраці спостерігається різний рівень застосування гнучкої інтеграції, і, отже, рівень неоднорідності самих галузей. Найменш диференційована економічна сфера, а найбільша кількість прикладів використання гнучкої інтеграції спостерігається у рамках Простору свободи, безпеки і правосуддя. В цілому, такий стан речей відповідає тим ідеям і вимогам, які висувалися при розробці положень про просунуту співпрацю в ході міжурядових конференцій 1996-97 і 2000 років. Багато в чому міра неоднорідності обумовлена і принципами функціонування самих галузей співпраці, оскільки економічне співробітництво знаходилося в комунітарній опорі, а сфера СЗПБ/ЄПБО, як і юстиції і внутрішніх справ, - в міжурядовій.

Гнучка інтеграція у рамках Європейської політики безпеки і оборони в реальності з'явилася раніше самої політики, правда, поза інституціональними рамками ЄС. Нині, згідно положенням Лісабонського договору, в цій сфері відкриті найбільші можливості для реалізації проектів просунутої співпраці.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Слід виділити ряд досліджень, присвячених перспективам використання гнучкої інтеграції в різних сферах взаємодії ЄС. Зокрема, відносно застосування гнучкої інтеграції у рамках СЗПБ/ЄПБО, і особливо у сфері оборони, висловлюються різні точки зору. Так А.Міссіролі вважає, що застосування гнучкої інтеграції в цій сфері може принести значні вигоди Європейському Союзу на міжнародній арені і при цьому не підірве принцип загальної солідарності [Missiroli 2000]. Протилежної думки дотримується Дж.Райт, яка вважає, що широке використання гнучкої інтеграції у сфері безпеки і оборони може не лише погрожувати згуртованості у рамках ЄС, але й негативно вплинути на структури НАТО [Wright 1999].

І. Грушко аналізує практику застосування гнучкої інтеграції для побудови спільного європейського безпекового простору [Грушко 2020]. Сюди належить реалізація проектів більш тісної співпраці окремих країн ЄС у вигляді оперативної взаємодії їх збройних сил. Також це підписання декларації про створення підрозділів Європейської жандармерії (The European Gendarmerie Force – EGF), що

пояснювалося необхідністю упровадження посиленого співробітництва між державами. Як приклад застосування гнучкої інтеграції у сфері безпеки також наводиться організація місій і операцій, склад учасників яких постійно змінюється.

Проблеми введення просунутої співпраці у рамках СЗПБ і взаємодії ЗЄС, НАТО і ЄС розглянуто в роботі Д.Данилова [Данилов 2001]. У монографії В.Журкіна розглядаються проблеми участі держав-членів ЄС в реалізації проектів у рамках Європейської політики безпеки і оборони [Журкин 2005].

Метою дослідження є розглянути і класифікувати існуючу практику застосування гнучкої інтеграції в ЄС у сфері зовнішньої політики, безпеки і оборони.

Виклад основного матеріалу.

Співпраця в сфері зовнішньої політики, безпеки і оборони (СЗППБ/ЄПБО) — один з «наймолодших» напрямів діяльності в ЄС. Специфіка розвитку цієї співпраці визначається складним сплавом національних інтересів держав-членів ЄС і чинником НАТО. Проблеми, що відносяться до цієї сфери, складають найважливішу і чутливу частину національного суверенітету держав, тому вироблення спільних для ЄС позицій тут йде досить складно. Проте, після франко-британського саміту 1998 року в Сен-Мало співпраця в сфері безпеки і оборони розвивалася в ЄС швидкими темпами. Складна конфігурація цього напрямку зумовила використання різних форм гнучкої інтеграції.

Перед початком МУК 1996-97 років існувала думка, що найбільш перспективним для застосування майбутніх положень про просунуту співпрацю стане сфера «другої опори» (СЗППБ). На практиці ж Спільна зовнішня політика і політика безпеки була виключена зі сфери застосування просунутої співпраці в Амстердамському договорі. У рамках СЗППБ була передбачена можливість конструктивного утримання. Крім того, в цій сфері Амстердамський договір залишав відкритим значний простір для співпраці *ad hoc* поза договором.

З появою в ЄС інституціолізованої співпраці в сфері зовнішньої політики і політики безпеки не раз звучали пропозиції організу-

вати різні об'єднання, які можна віднести до проектів гнучкої інтеграції. Зокрема, на початку 1999 року член Комісії Ема Боніто виступила з пропозицією створити «дипломатичний і військовий союз» [Bonito 1999: 14], яка, втім, не отримала серйозної підтримки.

До набуття чинності Ніццького договору реалізація гнучкої інтеграції у сфері безпеки і оборони багато в чому здійснювалася поза правовими рамками ЄС. Такий стан речей був обумовлений, з одного боку, відсутністю необхідних положень в Амстердамському договорі, а з іншого боку, об'єктивною необхідністю і бажанням держав-членів розвивати співпрацю в цій сфері. Результатом стала участь країн Євросоюзу в різних об'єднаннях, що займаються забезпеченням безпеки і оборони і створених на базі міжурядової співпраці.

Як вже відзначалося, важливу роль в забезпеченні європейської безпеки продовжує грати НАТО, більшість держав-членів ЄС є членами Північноатлантичного альянсу. Другою структурою, пов'язаною з питаннями безпеки і оборони, довгий час був Західноєвропейський союз (ЗЄС) (31 березня 2010 р. ЗЄС оголосив про припинення свого існування), до складу якого в різних якостях входили майже усі держави-члени ЄС. Значущість співпраці держав-членів ЄС з НАТО і ЗЄС позначена в установчих договорах ЄС. Ст. 17.4 Ніццького договору, повторюючи аналогічні статті попередніх версій, давала можливість встановлювати тіснішу співпрацю між двома або більше державами ЄС на двосторонньому рівні у рамках ЗЄС або євроатлантичної співпраці [Consolidated Versions of The Treaty... 2003]. У Лісабонському договорі зобов'язання відносно НАТО зафіксовані в ст. 42.7 Договору про Європейський Союз [Consolidated Versions of The Treaty... 2008].

Західноєвропейський союз (ЗЄС) усю свою історію був тісно пов'язаний з НАТО, і довгий час розглядався як можлива альтернатива створенню власне «ЄСівських» структур безпеки і оборони. Згідно неофіційній «Доктрині Каена» учасниками Західноєвропейського союзу могли стати тільки члени НАТО або ЄЕС/ЄС [Missiroli 2000: 17]. До моменту прийняття Амстердамського договору, який

передбачав можливість злиття ЗЄС із структурами СЗППБ, Західноєвропейський союз мав досить складну конфігурацію. З 1954 року в нього входили сім країн - Франція, Велика Британія, Італія, Бельгія, Нідерланди, Люксембург і Німеччина. Іспанія і Португалія стали повноправними членами ЗЄС в 1990 році, Греція - в 1995. На правах асоційованих членів, що вносять внески до бюджету організації, в ЗЄС входили Ісландія, Норвегія, Туреччина, а пізніше ще Чехія, Угорщина і Польща. Спостерігачами, що не вносять кошти до бюджету, при ЗЄС числилися Данія і нейтральні країни Австрія, Ірландія, Фінляндія і Швеція. Існував також круг асоційованих партнерів ЗЄС. Саме нейтральні країни, а також Данія і Велика Британія, але з інших причин, не підтримали пропозицію про злиття ЗЄС і ЄС, висунену у березні 1997 року в ході МУК. Проте, згода в цьому питанні була досягнута, і держави-члени ЄС схвалили рішення про можливість інтеграцію цих організацій і посилення європейського військового потенціалу на саміті в Кельні в червні 1999 року. Після набуття чинності Лісабонського договору, що містить положення про зобов'язання держав-членів ЄС надавати допомогу один одному у разі військової або терористичної агресії (ст. 42.7) Західноєвропейський союз оголосив про припинення своєї діяльності. Таким чином, завдяки включенню необхідних положень в засадничий договір, ліквідується один з проявів гнучкої інтеграції, що існував поза правовими рамками ЄС.

Співпраця між окремими державами-членами ЄС у військовій сфері почалася значно раніше, ніж були прийняті відповідні положення законодавства ЄС. Вже в 90-і роки деякі країни, що входять в ЄС, реалізували на міжурядовій основі декілька проектів тіснішої взаємодії у вигляді оперативних з'єднань. Визначені структури створювалися поза інституціональними рамками ЄС, але згодом стали складовою частиною потенціалу ЄПБО.

У 1991 році президент Франції Франсуа Міттеран і канцлер Німеччини Гельмут Коль заявили про намір просувати ідею спільної європейської оборони, як підтвердження остаточного примирення і довіри між країна-

ми [Europe de la Defense... 2019]. Очевидно, що така заява стала реакцією на об'єднання Німеччини. Вже на початку 1992 року французький і німецький уряди вирішили створити франко-німецький корпус з штаб-квартирою в Страсбурзі. Командування і обов'язки передбачалося розділити в рівних частинах між представниками обох держав. Підрозділ дістав назву Єврокорпус, і був відкритий для інших європейських країн. У 1993 році до Єврокорпусу приєдналася Бельгія, в 1994 - Іспанія, в 1996 - Люксембург. Усі новоприєднані країни мають такі ж права, як і засновниці - Німеччина і Франція. У рамках Єврокорпусу п'ять країн мають статус основних (*framework-nations*). Пізніше до Єврокорпусу приєдналися військові підрозділи Польщі, Австрії, Греції і Туреччини, що отримали статус асоційованих членів (*contributor nations*). Єврокорпус має тісні зв'язки з військовими структурами ЄС і НАТО.

На Раді міністрів країн ЗЄС в травні 1995 року чотири держави - Франція, Італія, Іспанія і Португалія - прийняли декларацію про створення сухопутного і морського військових підрозділів - Єврофор (*Eurofor*) і Євроморфор (*Euromarfor*). Практично з моменту створення підрозділи мають тісні зв'язки з НАТО, а пізніше вони стали розглядатися як складова частина європейської системи безпеки і оборони. З 1998 року військові *Eurofor* і *Euromarfor* брали участь в різних місіях і операціях, як під егідою НАТО, так і ЄС.

Усі згадані, а також ряд інших військових утворень засновані поза інституціональними рамками ЄС і є однією з форм змінюваної геометрії, при якій існує можливість включення подібних видів співпраці в право ЄС. Їх можна охарактеризувати також як систему «Олімпійських кругів», оскільки цілі і завдання перерахованих об'єднань не суперечать один одному, а у результаті відбувається загальний розвиток співпраці у військовій сфері.

В цілому, спостерігався серйозний розрив в очікуваннях і реалізації проектів гнучкої інтеграції в сфері ОВПП/ЄПБО. З одного боку, існувала значна кількість прикладів «гнучких» рішень поза інституціональними рамками ЄС, особливо в таких сферах як функціонування

багатонаціональних збройних сил і співпраця в сфері військового виробництва. З іншого боку, не було зроблено спроб організувати просунуту співпрацю в правових рамках ЄС. Таким чином, існувала насущна необхідність зв'язати усі існуючі структури в єдине ціле, уникаючи існування і активності паралельних об'єднань, які і у фінансовому і в політичному плані знижували ефективність діяльності ЄС в цілому [Dierrichs & Jopp 2003: 17].

Після підписання Амстердамського договору прибічники і супротивники використання просунутої співпраці в другій опорі наводили вагомні аргументи на захист своїх точок зору [Conclusions of the Meeting... 2003: 166-167]. Результатом цих дискусій стало поширення положень про просунуту співпрацю на СЗППБ в тексті Ніщцького договору. Мінімальне число учасників такої співпраці було визначено у вісім держави-членів, таким чином, нейтральні (і не лише) держави отримали юридичне обґрунтування для своєї можливої неучасті в заходах у рамках Спільної зовнішньої політики і політики безпеки. У Ніщцькому договорі застосування просунутої співпраці у рамках СЗППБ було обмежене спільними діями і загальними позиціями (*joint action and common position*) (ст. 27b) [Consolidated Versions of The Treaty... 2003].

Ніщцький договір істотно розширив можливості використання гнучкої інтеграції в правових рамках ЄС. У той же час продовжувала розвиватися і міждержавна співпраця поза інституціональними рамками ЄС. Зокрема, в 2003 році п'ять держав - Франція, Італія, Іспанія, Португалія і Нідерланди, підписали декларацію про створення підрозділів Європейської жандармерії (*The European Gendarmerie Force - EGF*), що було визначено як «посилена (*reinforce*) співпраця» між п'ятьма державами [Europe de la Defense... 2019]. Європейська жандармерія не є органом ЄС, проте брати участь в цьому підрозділі можуть тільки держави-члени ЄС або кандидати на вступ. EGF працює в тісному зв'язку з інститутами СЗППБ/ЄПБО, ООН, ОБСЄ і НАТО.

Прикладом застосування гнучкої інтеграції у рамках ЄПБО може служити організація місій і операцій ЄС, склад учасників

яких розрізняється у кожному конкретному випадку. Рішення про початок таких заходів приймаються Радою ЄС одногосно, тому в цій сфері взаємодії формулюються спільні для усіх держав-членів ЄС цілі. У той же час склад і характер участі держав-членів в місіях і операціях ЄС не однаковий. З точки зору теоретичних моделей, місії і операції ЄС можна класифікувати як систему «Олімпійських кругів» у рамках змінюваної геометрії, коли можливе накладення складу учасників різних проектів, а співпраця переслідує спільні цілі. Держави, що не беруть участь в конкретному заході, не перешкоджають його реалізації у дусі взаємної солідарності, що припускає використання форми *case-by-case*. Операції і місії ЄС підкріплені відповідними резолюціями ООН, тому до них можуть приєднуватися треті країни на підставі міжнародних угод. Приклади участі третіх країн вкладаються в рамки міжнародної співпраці і не відносяться до проявів гнучкої інтеграції.

Виключення в Ніщцькому договорі оборони зі сфери можливого застосування просунутої співпраці стало причиною того, що під час іракської кризи в квітні 2003 року Німеччина, Франція, Бельгія і Люксембург, котрі не підтримали операцію США і Великої Британії і які бажали створити свої військові підрозділи під егідою ЄС, вимагали перегляду цих положень [Conclusions of the Meeting... 2003]. У декларації, підписаній главами чотирьох держав, містився заклик створити Європейський союз безпеки і оборони (ЄСБО), побудований на принципах просунутої співпраці. За задумом творців декларації, до майбутнього ЄСБО повинні будуть увійти ті держави, які готові просуватися швидше і далі в зміцненні їх оборонної співпраці [Meeting of the Heads of State... 2003: 2]. Оскільки впровадження просунутої співпраці в сферу оборони не відповідало положенням Ніщцького договору, то глави чотирьох держав запропонували внести відповідні зміни в майбутню Конституцію ЄС.

Слід зазначити, що пропозиції Німеччини, Франції, Бельгії і Люксембурга викликали бурхливу реакцію не лише в США, але і усередині Євросоюзу. Партнери по ЄС не виразили схвалення новим ініціативам, що

було цілком природно для країн, що підтримали військову операцію США. Проте країни ЄС, що дотримуються нейтральних позицій, виступили проти ініціативи чотирьох держав із небажання форсувати створення військових структур в ЄС і поглиблювати існуючі розбіжності між державами-членами. В ході подальших переговорів компромісне рішення було знайдено, що значною мірою просунуло формування власних оперативних сил ЄС [Журкин 2005]. З інституціональної точки зору пропозиції Німеччини, Франції, Бельгії і Люксембурга знайшли своє відображення в тексті Конституційного, а пізніше і Лісабонського договорів в положеннях про постійну структуровану співпрацю.

Лісабонський договір створив інституціональну і правову базу для функціональної єдності СЗППБ і ЄПБО і одночасно істотно розширив можливості застосування просунутої співпраці (у вигляді постійної структурованої співпраці) в цій галузі, що стало відповіддю на реально існуючу проблему розвитку гнучких форм інтеграції у військовій сфері поза інституціональними рамками ЄС.

У Лісабонському договорі зафіксовано також застосування і інших форм гнучкої інтеграції. Згідно з положеннями договору, Європейське оборонне агентство (ЄОА) здійснює свою діяльність на принципах гнучкої інтеграції, оскільки воно «відкрите для усіх держав-членів, які бажають в ньому брати участь» (ст. 42.3, 45) [Consolidated Versions of The Treaty... 2008], а «усередині Агентства утворюються спеціальні групи, які об'єднують держав-членів, що реалізують спільні проекти» (ст. 45) [Consolidated Versions of The Treaty... 2008]. Таким чином, держави-члени ЄС можуть на базі положень про Європейське оборонне агентство створювати різні групи для реалізації окремих проектів в сфері розвитку військових потенціалів. Нині у ЄОА входять 26 держав-членів, не бере участі в діяльності агентства Данія. На практиці склад держав-членів в різних програмах ЄОА розрізняється. Наприклад, в програмі захисту особового складу збройних сил, що почав роботу в 2006 році, брали участь 19 держав ЄС і Норвегія. У програмі з поліпшення захисту

європейських сил від біологічної зброї збиралися брати участь п'ять держав ЄС - Німеччина, Іспанія, Нідерланди, Франція і Чехія.

В цілому, діяльність ЄС у рамках Європейського оборонного агентства підпадає під тип змінюваної геометрії, оскільки у значного числа держав-членів є присутніми спільні цілі співпраці, для реалізації яких створюються окремі програми і проекти. Таким чином, застосовується форма *case-by-case* і реалізується концепція «олімпійських кругів». Неучасть Данії в роботі ЄОА класифікується як заздалегідь визначена гнучкість.

Конфігурацію ЄС в сфері безпеки і оборони ускладнюють нейтральні країни, що також входять в ЄС — Австрія, Ірландія, Фінляндія і Швеція, які часто мають особливу позицію щодо розвитку співпраці у рамках СЗППБ/ЄПБО, проте рідко виступають єдиним фронтом. В цілому становище нейтральних країн в цій галузі співпраці можна охарактеризувати через форму *case-by-case*, коли вони можуть не брати участь в конкретних проектах, але не перешкоджають їх реалізації.

Для тих держав-членів ЄС, які проводять політику нейтралітету, розвиток співпраці у рамках СЗППБ/ЄПБО має особливе значення. «Невійськова» природа ЄС довгий час дозволяла нейтральним державам, уникаючи маргіналізації, зберігати традиційні позиції в питаннях безпеки [17, с. 397]. Зокрема Австрія, Фінляндія, Швеція і Ірландія не приєдналися до Західноєвропейського союзу після вступу в ЄЕС/ЄС. Розвиток співпраці в сфері безпеки і оборони поставив перед нейтральними державами-членами ЄС складні питання. Особливо важливим для тих держав-членів ЄС, які дотримуються нейтралітету, видається дотримання балансу між застосуванням військових і невійськових інструментів [Howorth 2000: 46]. У 1996 році в ході МУК Швеція і Фінляндія представили меморандум «Посилення ролі ЄС в управлінні кризами», в якому пропонували розділити управління кризами і проведення практичних заходів в сфері миротворчості. Перша складова повинна була реалізовуватися у рамках політичної діяльності ЄС, а друга - через структури Західноєвропейського союзу [Шемятенков 2003: 296].

Таким чином, Швеція і Фінляндія намагалися розділити політичні і військові функції ЄС, щоб мати можливість брати участь в їх не-військовій складовій. Проте ці пропозиції не отримали широкої підтримки. Нині нейтральні країни Євросоюзу досить активно беруть участь у визначенні і реалізації політики безпеки і оборони.

Необхідно відмітити, що нейтральні держави-члени ЄС проводять неоднакову політику у сфері ЄПБО. Уряди Фінляндії і Швеції, в цілому, досить швидко визнали, що вони будуть активними і повноцінними членами європейської політики безпеки і оборони, оскільки вона носить в основному міжурядовий характер і знаходиться в процесі свого формування, тобто країнам ЄС необхідно заявляти про свої пріоритети. Обидві держави заявили, що вони не перешкоджатимуть розвитку військової складової ЄПБО [Miles 2000: 195], проте у військовій сфері продовжують дотримуватися політики неучасті в колективних зобов'язаннях в сфері безпеки. Нейтралітет Швеції і Фінляндії нині можна охарактеризувати як «неучасть у військових альянсах» [The Foreign Policies... 2000: 248]. Швеція і Фінляндія внесли значний вклад в посилення ролі ЄС в управлінні кризами. Шведські і фінські військові брали участь у багатьох цивільних місіях і поліцейських операціях, що проводяться у рамках ЄПБО. З усіх нейтральних країн, що входять в ЄС, Швеція проявляє найбільшу активність в сфері ЄПБО, що, зокрема, знайшло відображення у ряді ініціатив, представлених в період головування країни в ЄС в другій половині 2009 року.

Інтереси Ірландії в сфері безпеки і оборони лежать окремо від широко обговорюваних в ЄС проблем співпраці в цій сфері. Країна жорстко дотримується позиції нейтралітету і пов'язаних з цим статусом обмежень. В той же час Ірландія використовує можливості Євросоюзу для просування ініціатив в сфері ядерного роззброєння і контролю за звичайними озброєннями [Tonra 2000: 240]. Австрія, зі свого боку, також проголошує прихильність цінностям нейтралітету і відносно менш активна у співпраці в сфері ЄПБО. Проте австрійські підрозділи брали участь у ряді мі-

сій ЄС. Слід також відмітити, що Австрія, Фінляндія і Швеція активно беруть участь в миротворчих місіях і операціях під прапором ООН. Нейтральні країни залишають за собою право мати особливу позицію у ряді інших випадків. Наприклад, під час конфлікту в Косово Австрія відмовила структурам НАТО у використанні свого повітряного простору, оскільки бомбардування не були санкціоновані Радою Безпеки ООН.

Висновки.

Перспективи практичного застосування просунутої співпраці в сфері зовнішньої політики Європейського Союзу, в цілому, викликають великі сумніви. Наявність серйозних розбіжностей усередині ЄС робить здійснення спільної зовнішньої політики Євросоюзу досить складним. Відсутність єдиної офіційної позиції ЄС з багатьох зовнішньополітичних питань є проблемою для Євросоюзу, але набагато більшою проблемою може стати наявність двох або більше офіційних позицій, представлених різними групами держав-членів. При застосуванні просунутої співпраці в сфері зовнішньої політики, можлива така ситуація, при якій держави-члени ЄС можуть опинитися в протидіючих таборах. В деякій мірі така вірогідність була проілюстрована відношенням до війни в Іраку. Країни ЄС, звичайно, не виявилися по різні сторони у військовому відношенні, але зайняли з цієї проблеми політичні позиції, що відрізняються.

У той же час у рамках ЄПБО має місце досить широке застосування гнучкої інтеграції, в першу чергу у рамках Європейського оборонного агентства. Надалі видається можливою реалізація окремих просунутих проєктів зацікавленими державами, причому вони можуть бути організовані як у формі структурованої співпраці, так за типом *à la carte*. Одночасно слід враховувати, що застосування просунутої співпраці у сфері забезпечення безпеки держав-членів ЄС потенційно містить загрозу створення різного рівня безпеки у рамках єдиного Євросоюзу. Тому, при впровадженні такої співпраці в сфері СЗППБ/ЄПБО особливу увагу необхідно приділяти відповідності кожного конкретного проєкту спільним цілям Європейського Союзу. У такій ситуації зна-

чна відповідальність лягає на Раду і Високого представника із Спільної зовнішньої політики і політики безпеки.

Перспективним і політично найбільш безпечним виглядає продовження використання форми *case-by-case*, за якої існує загальна

згода «у дусі взаємної солідарності», а країни, що не бажають брати безпосередню участь в заходах, мають можливість утриматися, не перешкоджаючи іншим державам-членам в реалізації проектів, схвалених Радою.

Бібліографічні посилання

- Грушко, І. І. (2020). *Практика гнучкої інтеграції у розвитку політики безпеки Європейського Союзу*, в: *Матеріали XIV Міжнародної науково-практичної конференції аспірантів і студентів «Молода наука Волині: пріоритети та перспективи досліджень» (12-13 травня 2020 року)*. Луцьк: Вежа-Друк, 131-134.
- Данилов, Д. А. (2001). *Общая внешняя политика и политика безопасности ЕС. Европейский Союз на пороге XXI века: выбор стратегии развития* / Под ред. Ю.А.Борко, О.В.Буториной. М., 166-192.
- Журкин, В. В. (2005). *Евросоюз в XXI веке: Европейская политика безопасности и обороны. Доклады Института Европы РАН*, 170. М.: «ОГНИ ТД», 53-63.
- Шемятенков, В. Г. (2003). *Европейская интеграция*. М.: «МО».
- Bonito, E. (1999). *A Single European Army*. *Financial Times*. London, 3 February, 10-16.
- Conclusions of the Meeting of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European Defense*. (2003). Brussels, 23 April.
- Consolidated Versions of The Treaty on European Union and The Treaty Establishing the European Community*. (2003). Luxembourg: Office for Official Publications of the EC.
- Consolidated Versions of The Treaty on European Union and The Treaty on the Functioning of the European Union*. (2008). Official Journal, 115.
- Dierrichs, U., Jopp, M. (2003). *Flexible Modes of Governance: Making CFSP and ESDP Work*. *International Spectator*, 38. London, 15-30.
- Europe de la Defense – Eurocorps*. (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.defense.gouv.fr (дата звернення: 23.10.2019).
- Europe de la Defense – The European Gendarmerie Force (EGF)*. (2019). [Електронний ресурс]. Режим доступу: www.defense.gouv.fr (дата звернення: 23.10.2019).
- Howorth, J. (2000). *European Integration and Defence: The Ultimate Challenge? ISS of WEU. Chaillot Paper*, 43. Paris, 37-56.
- La Serre F., de. (2000). *La cooperation renforcee. La Constitution de l'Europe* / Ed. par P. Magnette, Bruxelles, 161-170.
- Meeting of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European Defence*. (2003). *Bulletin Quotidien Europe: Europe-Documents*, 8453.
- Miles, L. (2000). *Sweden and Finland. The Foreign Policies of European Union Member States* / Ed. by I. Manners, R. Whitman. Manchester, 181-203.
- Missiroli, A. (2000). *CFSP, Defense and Flexibility. ISS of WEU. Chaillot Paper*, 38, 11-32.
- The Foreign Policies of European Union Member States* (2000). / Eds. By I. Manners, R. Whitman. Manchester.
- Tonra, B. (2000). *Denmark and Ireland. The Foreign Policies of European Union Member States* / Ed. by I. Manners, R. Whitman. Manchester, 224-242.
- Wivel, A. (2005). *The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor. Journal of Common Market Studies*, 43(2). Oxford, 393-412.
- Wright, J. (1999). *Trusting Flexible Friends: The Danger of Flexibility in NATO and the West European Union. European Union. Contemporary Security Policy*, 20(1). London, 11-29.

References

- Bonito, E. (1999). A Single European Army. *Financial Times*. London, 3 February, 10-16.
- Conclusions of the Meeting of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European Defence. (2003). Brussels, 23 April.
- Consolidated Versions of The Treaty on European Union and The Treaty Establishing the European Community. (2003). Luxembourg: Office for Official Publications of the EC.
- Consolidated Versions of The Treaty on European Union and The Treaty on the Functioning of the European Union. (2008). Official Journal, 115.
- Danilov, D. A. (2001). Obschaja vneshnaja politika i politika bezopasnosti ES. [Common foreign and security policy of the EU]. *Evropejskij Sojuz na poroge XXI veka: vibor strategii razvitija* / Pod red. JU. A. Borko, O. V. Butorinij. M., 166-192. (in Russian)
- Dierrichs, U. & Jopp, M. (2003). Flexible Modes of Governance: Making CFSP and ESDP Work. *International Spectator*, 38. London, 15-30.
- Europe de la Defense – Eurocorps. (2019). Retrieved October 23, 2019 from www.defense.gouv.fr
- Europe de la Defense – The European Gendarmerie Force (EGF). (2019). Retrieved October 23, 2019 from www.defense.gouv.fr
- Grushko, I.I. (2020). *Praktyka hnuchkoji integracii u rozvytku polityky bezpeky Evropejskoho Sojuzu* [The practice of flexible integration in the development of security policy of the European Union] in: *Materialy XIV Mizhnarodnoji nauково-praktyčnoji konferenciji aspirantiv i studentiv «Moloda nauka Volyni: priorytety ta perspektyvy doslidzhen» (12–13 travnja 2020 roku)*. Luzk: Vezha-Druk, 131-134. (in Ukrainian)
- Howorth, J. (2000). European Integration and Defence: The Ultimate Challenge? *ISS of WEU. Chaillot Paper*, 43. Paris, 37-56.
- La Serre F., de. (2000). *La cooperation renforcee. La Constitution de l'Europe* / Ed. par P. Magnette, Bruxelles, 161-170. (in French)
- Meeting of the Heads of State and Government of Germany, France, Luxembourg and Belgium on European Defence. (2003). *Bulletin Quotidien Europe: Europe-Documents*, 8453.
- Miles, L. (2000). Sweden and Finland. *The Foreign Policies of European Union Member States* / Ed. by I. Manners, R. Whitman. Manchester, 181-203.
- Missiroli, A. (2000). CFSP, Defense and Flexibility. *ISS of WEU. Chaillot Paper*, 38, 11-32.
- Shemjatenkov, V.G. (2003). *Evropejskaja integracija* [European integration]. M.: «MO». (in Russian)
- The Foreign Policies of European Union Member States* (2000). / Eds. By I. Manners, R. Whitman. Manchester.
- Tonra, B. (2000). Denmark and Ireland. *The Foreign Policies of European Union Member States* / Ed. by I. Manners, R. Whitman. Manchester, 224-242.
- Wivel, A. (2005). The Security Challenge of Small EU Member States: Interests, Identity and the Development of the EU as a Security Actor. *Journal of Common Market Studies*, 43(2). Oxford, 393-412.
- Wright, J. (1999). Trusting Flexible Friends: The Danger of Flexibility in NATO and the West European Union. *European Union. Contemporary Security Policy*, 20(1). London, 11-29.
- Zhurkin, V.V. (2005). Evrosojuz v XXI veke: Evropejskaja politika bezopasnosti i oboroni [The European Union in the 21st Century: European Security and Defense Policy]. *Dokladi Instituta Evropi RAN*, 170. M.: «OGNI TD», 53-63. (in Russian)